

nell'amministrazione della ricerca, all'interno del laboratorio *Bases, Corpus, Langage (BCL)*, e della didattica, all'Università di Nizza, nell'ambito del Dipartimento di Scienze del Linguaggio.

La testimonianza, che riportiamo in originale per non tradirne lo spirito, del suo ultimo dottorando, oggi docente all'Università di Nizza, è eloquente e riassume efficacemente quello che tanti provano ancora nei confronti di Jean-Philippe: «Ses éminentes qualités de chercheur, d'enseignant, de collègue étaient notoirement connues. Mais il restera à jamais pour moi ce que nulle autre appellation ne peut remplacer (et tant pis si celle-ci est surannée): un Maître».

I suoi insegnamenti e le sue pubblicazioni continuano ad essere per colleghi ed amici del mondo della romanistica e della dialettologia, ma anche per gli studenti che ancora formiamo, un punto di riferimento fondamentale.

Ricorderemo sempre Jean-Philippe con affetto, stima e con immensa riconoscenza.

Elisabetta CARPITELLI
Michèle OLIVIÉRI

AINA MOLL I MARQUÈS
(Ciutadella, 1930-Palma, 2019)

La matinada del 9 al 10 de febrer de 2019 moria a Palma Aina Moll, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Era la filla més gran de l'eminent filòleg Francesc de Borja Moll, i havia nascut a Ciutadella (Menorca) el 14 d'agost de 1930, on passà la primera infantesa, abans de traslladar-se a Palma amb la seva família.

Al costat del seu pare, ben aviat es va interessar per la filologia, i el mateix any en què va acabar el batxillerat —amb premi extraordinari— ja va guanyar també el premi Marian Aguiló de l'IEC (1948), amb un treball sobre el vocabulari de l'obra de Joaquim Ruyra, elaborat amb la seva germana Francesca. Poc després es llicencià en Filologia Romànica a la Universitat de Barcelona (1953), novament amb premi extraordinari, després de col·laborar com a estudiant l'abril d'aquell mateix any en l'organització del VII Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques, que tingué lloc a Barcelona i del qual fou secretari el Dr. Antoni M. Badia i Margarit. Des d'aquell moment s'inscriu en la *Société de Linguistique Romane*.

Arran dels contactes establerts en aquell congrés, ampliaria els anys següents (1954-1956) la seva formació amb romanistes rellevants —Straka, von Richthofen, Steiger— en diverses universitats europees: la Sorbona, Estrasburg, Frankfurt i Zuric. De 1953 a 1956 fou professora ajudant de pràctiques de la Càtedra de Gramàtica Històrica Espanyola de la Universitat de Barcelona.

Per aquell temps ja s'havia iniciat en el treball de camp, acompanyant son pare i Manuel Sanchis Guarner en les enquestes dialectològiques de l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica* a Catalunya durant tres mesos, i com a becària col·laborà amb Sanchis Guarner en la preparació del primer volum d'aquell atles dialectològic. També havia fet l'estiu de 1953 les primeres enquestes dialectals a Eivissa, com a inici de la seva tesi doctoral sobre el lèxic eivissenc, sota la direcció del Dr. Badia. L'any 1957 publicaria a la *Revista de Filología Española* una mostra d'aquella recerca amb l'article «Sufijos nominales y adjetivales en ibicenco».

Des de 1954 havia començat a col·laborar en l'elaboració del *Diccionari Català Valencià Balear*, al costat de M. Sanchis Guarner, i a partir de 1959 —quan Sanchis Guarner pot retornar a València— s'hi implica plenament, fins al 1961, com a responsable dels volums IX i X, que culminen la gran obra lexicogràfica d'Alcover i Moll. Aleshores intervé també intensament en l'activitat de l'Editorial Moll, en la qual dirigeix les col·leccions «Les Illes d'Or», «Raixa» i «La Balanguera». Així mateix, el mateix any 1959 relleva Manuel Sanchis Guarner com a professor de

francès de l'Institut Joan Alcover de Palma i poc després (1961) n'esdevé catedràtica amb el número 1 de la seva promoció.

Aquesta reorientació de la seva trajectòria l'allunya del món universitari i fa que deixi inacabada la tesi doctoral; des dels anys seixanta s'orientarà primordialment a la docència de la llengua francesa —a la qual va dedicar una tretzena de manuals— i de llengua catalana, com a professora dels primers cursos que se'n van fer a l'Institut Joan Alcover. Diverses generacions d'estudiants —entre les quals algunes escriptores rellevants— recorden encara l'empremta d'aquells anys de mestratge.

Des d'aleshores col·labora també en els cursos d'estiu de llengua espanyola oferts per l'Estudi General Lul·lià de Palma i la Universitat de Barcelona, i en altres activitats docents de l'Estudi General Lul·lià: va ser professora dels cursos de català que hi dirigia Francesc de B. Moll, i després professora de francès i primera directora de l'Escola d'Idiomes de l'Estudi, a més de col·laboradora de la Càtedra Ramon Llull, que promovien conjuntament la Universitat de Barcelona i l'Estudi General Lul·lià.

Al cap de poc va intervenir en la fundació de l'Obra Cultural Balear (1962) i en les activitats lingüístiques i docents d'aquella entitat, que esdevindria un referent públic en la defensa de la llengua i la cultura catalanes durant els darrers anys del franquisme. Probablement el context d'aquell període va fer que Aina Moll s'interessés de manera creixent per la situació social de la llengua. L'any 1975 ingressava en el Grup Català de Sociolingüística, i poc després participava activament en els treballs de l'Àrea de Llengua i en el Secretariat a les Balears del Congrés de Cultura Catalana, especialment en els debats entorn del procés de consolidació de l'estàndard català —en els quals va sostenir la necessitat d'assumir les orientacions normatives composicionals de l'Institut d'Estudis Catalans i respectar la variació territorial— i en la reivindicació de l'oficialitat del català.

Sobre aquest darrer punt, mentre al Congrés de Cultura Catalana es debatia sobre l'oficialitat exclusiva o compartida del català als Països Catalans, Aina Moll va posar l'accent —com també el sociolingüista valencià Rafael Lluís Ninyoles— en la necessitat d'aconseguir l'oficialitat estatal plena del català —al costat del castellà, el gal·lec i el basc— com a condició imprescindible per arribar a un estatus igualitari. El temps ha evidenciat l'encert d'aquells plantejaments, que ja havien sostingut les Bases de Manresa l'any 1892.

En aquells anys de la transició política, Aina Moll va ser molt present en els debats públics sobre la llengua, en especial a les Balears per mitjà de les pàgines de la secció «La Columna de Foc» del diari *Última Hora* de Palma. Va ser membre de la comissió de traspassos entre l'Estat i el Consell General Interinsular (1978) i de la comissió assessora de cultura del mateix Consell, que durant els anys 1977-1980 promouria el decret de bilingüisme de 1979, amb el qual es va introduir la llengua catalana al currículum educatiu, i fou també membre de la comissió redactora de l'avantprojecte d'estatut d'autonomia. Així mateix, va ser la coordinadora dels cursos universitaris d'estiu de català de la Càtedra Ramon Llull a la Porciúncula (1978-80) i presidenta del primer tribunal d'oposicions a càtedra de català de batxillerat a Catalunya (1979). Encara el 1980 va ser la secretària del XVI Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romànica que tingué lloc a Palma, i es va fer càrrec de l'edició dels volums I (1982) i II (1985) de les actes d'aquell congrés.

Aquesta implicació en els debats públics sobre la situació i el futur de la llengua i en les primeres mesures lingüístiques de la política preautonòmica degueren influir en el seu nomenament com a directora general de Política Lingüística pel conseller Max Cahner, en el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació del primer govern de la Generalitat de Catalunya sorgit de les eleccions de 1980. El seu perfil de persona independent, vinculada a les Balears i a la trajectòria de Francesc de Borja Moll, mostraven l'orientació que es volia donar a la política lingüística en aquella fase inicial. Va ser també aquella etapa de la seva trajectòria, que s'estengué durant dues

legislatures (de juny de 1980 a setembre de 1988), la que va donar una projecció pública més àmplia a Aina Moll, que va saber plasmar amb encert, sense gaires precedents, l'orientació i l'organització de la primera política lingüística autonòmica a l'Estat espanyol, i des del primer moment va emprendre aquesta responsabilitat en contacte amb altres iniciatives internacionals: congrés d'ensenyament bilingüe de la Vall d'Aosta (1980), Congrés Mundial de Sociologia de Mèxic (1982), i sobretot intercanvis amb la política lingüística del Quebec des de 1982.

Aina Moll va exposar en nombrosos articles, conferències i actes públics —no sols en l'àmbit lingüístic català, sinó en el conjunt de l'Estat— la necessitat d'abordar la recuperació plena de l'ús públic de la llengua catalana com un objectiu compartit i consensuat entre tots els catalans i tots els espanyols, com un compromís comú de reparació per la marginació de què havia estat objecte històricament.

Lamentablement, aquesta voluntat no va impedir que sorgissin adversitats, tant en l'horitzó polític —amb el cop d'estat de febrer de 1981— com específicament en la qüestió lingüística, amb el *Manifesto* que el 12 de març següent va atacar els tímids progressos inicials de la política lingüística. Aina Moll va saber respondre amb diligència, amabilitat i pacients puntualitzacions a les insídies d'aquell *Manifesto*, que no va impedir que desplegués unes sòlides bases per a la normalització lingüística, que va exposar el *Llibre blanc de la Direcció General de Política Lingüística* (1983) i que recullen les memòries anuals del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.

Aina Moll, malgrat els obstacles, va saber aglutinar una clara majoria social entorn de l'objectiu de plena recuperació de la llengua catalana, que es reflectia en el lema d'una àmplia campanya de sensibilització de 1982: *El català, cosa de tots*. Significativament, 685 ajuntaments, que representaven el 97 % de la població de Catalunya, es van adherir al procés de normalització lingüística.

Ahora, l'accés al coneixement del català es va fer clarament efectiu amb l'impuls i la coordinació dels cursos de català per a adults i l'establiment d'un sistema oficial de certificats —la Junta Permanent de Català (1981)—, i sobretot amb la realització en col·laboració amb el Consell d'Europa d'un curs multimèdia de català —anomenat *Digui, digui...*— que es difonia des de 1983 en cursos presencials i per mitjà de la televisió, la premsa i la ràdio, a més de proporcionar sistemes d'autoaprenentatge. El butlletí *COM/ensenyar català als adults* (1980) va servir d'aglutinant a tot aquest sector.

I en el sistema educatiu ben aviat es van implantar les primeres experiències d'immersió i es va establir un model escolar de conjunció —sense separació dels estudiants en aules o centres segons l'origen lingüístic— amb l'objectiu irrenunciable d'aconseguir la doble competència general en català i castellà al final de l'escolaritat obligatòria.

Amb la *Llei de normalització lingüística* de 1983, que el Parlament de Catalunya va aprovar sense cap vot en contra, es va desplegar un marc legal que concretava els principis d'igualtat entre les llengües oficials establerts per l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de 1979, fent que el català tornés a ocupar el lloc que li corresponia com a llengua pròpia de Catalunya.

L'extensió de l'ús social del català es va propiciar, des del punt de vista organitzatiu, amb l'estructuració de serveis lingüístics interdepartamentals, territorials (agrupats més tard en el Consorci per a la Normalització Lingüística) i sectorials. Així mateix, Aina Moll va fixar l'atenció de tothom en un punt crucial, que encara hem d'acabar d'aconseguir plenament: mantenir l'ús del català en les converses interpersonals, sempre que els nostres interlocutors ens comprenguin —el que ella anomenava *bilingüisme passiu*, tot i que potser seria més exacte dir-ne monolingüisme actiu.

Paral·lelament, pel que respecta, específicament, a l'expansió dels recursos expressius de la llengua catalana, Aina Moll va promoure un model propi de llenguatge administratiu, amb l'assessorament d'una Comissió Coordinadora entre administracions i territoris, que comptà amb un butlletí, *Llengua i Administració*, a partir de 1982. I en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans, va impulsar l'elaboració de tots els llenguatges d'especialitat i la terminologia de les ciències i les

tècniques, amb la creació del Centre de Terminologia TERMCAT (1985), per tal de fer del català una llengua apta per a totes les funcions d'una societat moderna.

Des del primer moment també, Aina Moll va promoure activament el respecte i la protecció que l'Estatut assegurava a l'occità aranès: una comissió d'experts va començar a preparar la normativa ortogràfica de l'occità aranès el juny de 1980, i el 1982 ja estava establerta i es podia ensenyar aranès a les escoles. Així va començar el procés que ha portat a l'oficialitat plena de l'occità aranès.

Un primer balanç d'aquells anys inicials de la política lingüística va tenir lloc en el marc del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), en el qual Aina Moll va ser la Coordinadora de l'Àrea 1 (dedicada als *Plantejaments i processos de normalització lingüística*).

Poc després de deixar el seu càrrec, el 1989, la Generalitat de Catalunya va reconèixer amb la Creu de Sant Jordi la tasca transcendent d'Aina Moll al front de la política lingüística. De retorn a Mallorca, i de nou a l'Institut Joan Alcover, es va implicar activament en una campanya interinstitucional i participativa de normalització lingüística a les Illes Balears, que va coordinar fins a la segona meitat dels anys noranta. El recull *La nostra llengua* (1990) aplega una selecció dels espais *Línia Directa*, difosos aleshores pels mitjans de comunicació en el marc d'aquella campanya.

L'any 1993 Aina Moll havia ingressat a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, a les activitats de la qual va fer aportacions significatives des d'aleshores, especialment amb motiu de les commemoracions de l'Any Alcover (2001) i l'Any Moll (2003). En aquesta darrera ocasió va publicar també la biografia *Francesc de B. Moll: la fidelitat tossuda* (2004).

La seva trajectòria en defensa de la llengua catalana ha estat objecte de molts de reconeixements, a part de la Creu de Sant Jordi —començant pel Premi Ramon Llull del Govern Balear (1987) i el Premi Pompeu Fabra de la Generalitat de Catalunya (2008)—, que es van intensificar a partir de 2010 amb motiu dels seus 80 anys. Aquell mateix any, la Delegació a Palma de l'Institut d'Estudis Catalans li va retre homenatge, la Conselleria d'Educació i Cultura li atorgà la Medalla al Mèrit, i la Secció Filològica li dedicà un espai al portal web de l'Institut d'Estudis Catalans, on es deixa constància de moltes de les seves publicacions disperses (<<https://taller.iec.cat/filologica/Moll.asp>>). El 2011, el col·legi Eugenio López, de Palma, decideix adoptar el nom de Escola Aina Moll i Marquès. El 2012, la Universitat Oberta de Catalunya la investeix amb el doctorat *honoris causa*, el consistori de Palma la distingeix amb la Medalla d'Or de la ciutat i l'Obra Cultural Balear decideix donar el seu nom a un dels Premis 31 de Desembre, que des d'aleshores s'ha atorgat anualment a una persona o entitat que s'hagi distingit en l'activitat a favor de la llengua. Encara el 2015 va rebre del Consell de Mallorca la Medalla d'Or en honor i gratitud de l'illa de Mallorca.

Arran del seu traspàs moltes personalitats i institucions han expressat també el seu reconeixement per les destacades aportacions que va fer a la llengua catalana. Hi afegim el testimoni de la nostra gratitud.

Isidor MARÍ
Institut d'Estudis Catalans

RECORD D'EN GIUSEPPE TAVANI
(Roma, 21 de març 1924 – 22 de març 2019)

Giuseppe Tavani va ser filòleg romànic, especialista —entre altres àmbits— de literatura gallega i portuguesa, catalana, provençal i francesa. Erudit i traductor, va ser un dels pares fundadors de la Filologia romànica a Itàlia, una personalitat acadèmica de gran relleu a nivell internacional i